

ACC. N:R M. 15391: 1-18.

Landskap: Skåne Upptecknare: Enoch Johansson, Killeberg
Härad: Ö. Göinge Berättare: " " "
Socken: Loshult Berättarens yrke: lantbrukare
Uppteckningsår: 1960 Född år 1890 i Loshult

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Butikshandel på landsbygden. s. 1-18.

LuF 95

14/3-61.

L. U. F. 95.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Luf 95

tefter vad jag hört av äldre personer, så startade den första handelsbutik i Lushult på 1860-talet, det var en bonde i byn, som i ett närliggande hus inrättade sin butik.

Det var allmänt känt att vissa varor, såsom arsenik och dylikt såldes olagligt.

Denna butik var en köpmansbod, och alla butiker i denna ort hade varit köpmansbodar till in på 1920-talet, då första handelsföreningen bildades.

Smekvaran är en nämnda butik var född i trakten och ägde den största gården i byn, han var mycket rik, vid sidan av jordbruket och handelsaffären bedrev han en olaglig hälsörärelse, han inköpte stulna silversaker, vilka han smälte ner och sålde silvret

1.

i tackor i Rönnehamn. Själva butiksrörslan
bedrevs som bisyssla och sköttes av en släkting.
När ägaren dog på 1880-talet, så övertogs butiken
av en annan köpmann, och i samma hus finns ännu
butik och är en köpmansbutik.

Sedan sekelskiftet hava alla butiker i denna
ort bedrivits som huvudnäring. Någon särskild
utbildning hava köpmännen i denna ort ej haft,
utan möjligen holföringsutbildning.

Handelsslömannens sociala ställning ansågs i regel
vara högre än folks i allmänhet och han titulera-
des av många för patron. Endel köpmän klädde
sig i långrock med skört i stället för Rönne-
kostym. Den förste innehavaren av butiken
var kommunalarbetsförande och de flesta köpmän
i denna ort hava innehåft förtröendeyrdrag.
Lärskilt för nyhetsförmedlingen var Lantbutiken
av stort värde när bygdens folk där träffades

och utlyste nyheter.

Den första butiken utgjordes av ett rum i handlarers stuga, förutom butikens rummet fanns kök och två rum, några speciella handsklokaler utan bostadsrum i samma hus hava aldrig förekommit i denna ort.

Före 1900-talets början fanns ingen särskild kontorssal, utan det ena bostadsrummet användes till såväl kontor som bostad. I början av 1900-talet gjordes en liten tillbyggnad för enbart kontorssal och hade "bakkällaren", som litetlåt kallades, sin bostad i denna lokal. I butiken fanns inga andra inventarier än disken med väg och vikter, samt hyllor utmed väggarna och lådor under disken.

På kontoret fanns endast ett skrivbord, samt en bänk eller pulpet, något kassaskåp fanns ej förrän än på 1900-talet. På lagret, som förvarades i en utbyggnad fanns en deimariäg, samt bingar

för mjöl och säd.

Någon boddrake har jag aldrig sett.

Dishen var gjord av vanliga bräder med ledor inuti, däremot en såda, som användes till kassalida.

Belysningen utgjordes av fotogenlampor, vilka hängde i taket. Eldstaden var en järnkamin.

En skylt hängde över ytterdörren, med namnet på ägaren och ordet divorsaffär.

Till förvaringskärl användes läder och tunnor.

Som riktmått användes en vick på dishen med kilor och haktsvikter, men som längdmått användes arm, fot och tum till in på 1900-talet, som rundmått hade övergått till liter som jag minns tillbaka.

De viktigaste varorna var skövade, dels på disher och dels på hyllor, som voro ägarefällande.

Någon särskild reklamskilt eller skylt inne i affären kommer jag ej ihåg att det fanns.

4. De hygieniska förhållandena voro dåliga i butiken

i slutet på 1800-talet, i början på 1900-talet placerades ett trättfat med tvål och handduk i butikerna.

Varorna inköptes från grossister i de större städerna, dessa grossister hade redan i slutet på 1800-talet sina resande uti hos handlarna vilka medförde provor och togo upp order.

Förlosshandeln bedrevs i denna ort i slutet på 1800-talet och i början på 1900-talet av ett par handlare, som höll lager av råvaror för blensnide och gjordelmakeri, de övertogs produkterna av leverantörerna och som de hade vanlig lanthandel blev det mest byteraffär. De varor som leverantörerna lämnade in till handlarna utgjordes av snide såsom seksnide, häst och beskrapar m. fl., samt gjordelmakerivaror såsom domhjällor, musdalar, kammar m. fl.

De varor som sålufördes i lanthandeln utgjordes av vanliga specivaror, samt en del manufakturor, samt glas och porlän, det var huvudsakligen näd-

vändighet svarar, några utmärkande lyvvarer förekom inte.
Beteckningen kram och kärstadsvaror förekom inte.
Såsom specialitet försökte handlaren hålla gott
kaffe och god salt sill.

Personalkravet var mycket lätt
att fylla. Bygdens ungdom ville gärna bli butiksbi-
träd. Köpmannen anställde endast sådana, som i
skolor hade visat sig äga goda kunskaper i räkning
och skrivning, samt voro från goda och redbara
hem. Om deras föräldrar voro bönder eller torpare
hade ingen betydelse. Någon lärotid före anställ-
ningen fördröades inte, utan en nyanställd fick
dåra av köpmannen eller av en äldre anställd.
Arbetsfärdigheterna ansågos för att vara bättre, som
butiksbiträde än i annat arbete.
Arbetstider var långa, liksom i allt annat arbete,
från omkring kl. 7 om morgonen, till omkring kl. 9
på kvällen, någon fritid förekom inte alls under

Tiden vid sekelskiptet, lönerna voro låga, en sup-
anställd hade den första tiden endast mat och hus-
sum, samt möjligen någon mindre gratifikation.
Bett fullt utlöst butiksbiträde hade vid tiden om-
kring sekelskiptet cirka 300.- kronor om året i lön för-
utom mat och hussum, någon övertidsersättning
förekom aldrig förr.

Personalen bodde i regel i handlarans hus, fanns
särskilt kontor, så hade ämminatorer ett biträde sin
bostad där, för övrigt bodde de i andra rum i
huset, men det förekom någon gång ett biträde,
som hade sitt föräldrahem i närheten av butiken,
bedde hemma hos sina föräldrar.

När ett manligt biträde gifte sig, så brukade
han antingen överta en äldre butik, eller startade
han en ny affär. Handelsbutikerna ökad verkhast
på handelsbygden i Köpen på 1900-talet.

7.

Några kvinnliga butiksbiträden fanns ej i denna

ort förrän fram på 1920-talet.

Biträdena kallades för bokhållare när jag började minnas, men fram mot 1920-talet började de allmänt att kallas för biträden. Vid större butiker, där något biträde huvudsakligen hade arbete ute i lagret, kallades denne för bokhållare.

I den förtä butiken i samma ort fanns två biträden, vilka inte hade några bestämde arbetsuppgifter utom gjorda vad som för tillfället behövdes göras. Biträdena hade alltid gott anseende.

Handelsområdet var mycket stort under 1800-talet, ända upp till en mil på något av hållen från butiken, men områdena ha efter hand minskat allt efter som senhandelsbutikerna ökat i antal, för närvarande finns i regel 4-5 butiker på samma område, som i slutet på 1800-talet hade bara en butik. Att det kom långväga kunder till butiken på 1800-talet förekom mycket ofta, och det inlämpas

”ännu någon gång, på landet finns folk, som
äro intresserade av att höra priset, och få prova va-
rorna i olika butiker.

Att folk körde till staden för att handla förekom
i denna ort i min barndom i slutet på 1800-talet,
men upphörde alldeles i början på 1900-talet, jag hörd
äldre personer omtala sina handelsresor, vilken
var den stad, folket i denna ort körde till, att det
förekom trots att butik fanns på orten berodde
nog på gammal ingrodd vana från längre tider
tillbaka. De varor som mest inköptes på lan-
det varo kaffe, socker, potatis, salt, kryddor, fett, sill,
suttich, soda, äppla, tofflor, träskor, manufakturor
såsom underkläder och handdukar, samt mjöl och
gryn. Varorna fördelades ungefär lika på olika
samhällsgrupper, dock med den skillnaden,
att jordbrukare i regel ej inköpte mjöl.
9. Den del bönder brukade handla ganska stora

partier, som i vissa fall kunde räcka en månad, medan däremot andra yrkesgrupper endast köpte småpartier. Lördagar hade alltid varit de största inhandlingsdagarna i denna ort. Hunderna var alltid talrikast på kvällerna.

När jag började minnas i slutet på 1800-talet så paketerades de flesta varorna i pappersstrutar, vilket i början på 1900-talet övergick till papperspåsar. Någon större inpackning förekom inte förr, utan hunderna hade alltid emballeras med sig i form av bärar, påsar eller dukar, först fram på 1920-talet började handlarerna slå in varorna i större pappersförpackningar eller i papperskartonger.

Att varor hemsändes till hunderna förekom aldrig förr i tiden på denna ort, först på 1930-talet började hemsändning på smått, för att på senare tid ha blivit mycket vanligt.

10. Att hunderna transporterades förekom mer förr i tiden

än vad det gör nu, men ännu förekommer trak-
sering någon gång av lanthandlarna i denna trakt.
Före jul är det allmän sed med traktering, vilket
utgöres av kaffe med bröd samt brännvin. Att man
klir skjuder på cigarrer förekommer mycket ofta, samt
ibland endast brännvin.

Bestämda butikstider förm inte före, utan handlaren
öppnade om när som helst, så tidigt som de första kuo-
lerna brukade komma, och stängde på kvällen först
när hon var säker på att inga fler kunder skulle
komma, på senare tid har handlarna följt den lag-
stadgade stängningstiden.

Betalningen var för det mesta
i kontanter, jordbrukare brukade dock lämna smär
och ägg som betalning förr i tiden, vilket upphörde
när mejeri- och äggförningarna bildades.

11. Kredithandel tillämpades i större utsträckning
förr, än det gör nuförtiden. Betalningsanständan

vara mycket olika, handlarna rättade sig i regel
efter kundernas olika behov av längre eller kortare
kredit, det förekom att kunder kunde vänta med
betalning både ett och två år och ändå få ny kredit.
För det mesta krävde handlaren skulden genom brev,
men det förekom att han tog kunden med sig in på
kontoret och där krävde honom muntligen.

Om en kund ej längre var betedd på kredit, så
kunde det hända, att han fick höra det vid läskan,
vilket jag själv varit vittne till ett par gånger.
Men i de flesta fall fick kunden följa med in
på kontoret för att där få beskeda. Det var all-
tid handlaren själv, som delgav kunden detta be-
sked. Ett stämning uttogs förekom någon gång
men ytterst sällan. Ett ränta på skulden krävs
har jag ej hört omtalas. Ett en kund genom
arbete fick göra arbetsbetalningar på sin skuld före-
12. kom rätt ofta.

Att Kreditgivning ensamt ådragit handlaren
ruin har nog aldrig förekommit i denna ort.
Jag känner till minst tre fall i denna ort i början
på 1900-talet där handlaren gjort konkurs, i samt-
liga fall hade handlaren bedrivit kreditgivning
mer än normalt, men huvudsaken var i samtliga
fallen något annat, såsom spritmissbruk, slarv
i affäerna och borgensförbindelser.

I regel finna kunderna förr i tiden betala högre
pris för varor, som de köpte på kredit.

Sund kreditgivning har i många fall hjälpt
folk, som varit upåta och mindre benädda,
men samtidigt varit ertliga och skötsamma.

Att skulder preskriberades hände någon gång,
när handlaren ansåg det lönlöst att utgå på-
ning och kunden ej godvilligt ville betala.

13. Att behöva skuldbätta sig hos handlaren emågs förr
vara skamligt, men det har förändrat sig, så att

nuförtiden emeddet ej längre för någon skara.
Varorna prismärktes med chipper, antingen bakstaver
eller siffror. Ett pruta på varupriset var för all-
mänt, och handlarna hade beräknat priserna därefter,
de kunder, som inte hade förstånd till att pruta,
eller också köpte sina varor på kredit, fingo därför
betala dem dyrare, än vad andra gjorde.

I början på 1900-talet började prutasystemet att gå
tillbaka, för att helt försvinna under första världskri-
get. Ett pruttar använt som betalnings-
system har aldrig förekommit i denna art.

Bakfäringmetoden, som förekom förr, var van-
lig, antal bakfäring, med karabak, och huvudbak
i vilken krediterades och debiterades förinkörda
varor, samt likaledes debiterades och krediterades
för varor, som såldes på kredit, dessutom användes
enkladd i vilken man på diskor införde kredit-
försäljningarna.

När det vid skolskiftet började växa upp nya butiker i denna ort, så började handlarna att konkurrera med varandra, det föregick för det mesta så, att en handlare nedsatte priset på vissa varor såsom mjöl och socker, en annan handlare följde efter med nedsett pris på någon annan förnödenhetsvara, och så var konkurrensen i full gång, men resultatet blev till sist, att handlarna kommo överens om, att hålla samma priser. Därför särskilda reklamvaror tillhandahölls inte av handlarna i denna ort.

Att ge något extra på köpet förekom inte, men att ge någon julgåva har förekommit så länge jag minns och förekommer ännu.

Att lämna rabatt på inköpta varor började att tillämpas omkring 1930-talet.

15. Handelsbuden har alltid varit post och tidningskontor ända till ordnade lantbruk=

Käringesturer infördes. Soldaten fanns inte i butikken förrän omkring år 1910, och har darsamma alltid fått användas av kunderna.

Att butikken användes för skvaller, röjen eller cpeg tillät inte handelsmannen, men som nykterhetsförmedlare var den en stor tillgång för bygden, när bygdens folk i regel stäppades där om kvällarna.

Olaga försäljning av öl och brännvin har ej förekommit i denna trakt i någon butik, som jag hört ontas.

Det förekom, att vissa handlare, vare bekjäftliga med upprättande av alla porters skrivelser.

Det var regel i denna trakt att porstin och glas ländes ut från butikken till källaren i bygden.

I viss mån förändrades sederna i bygden, när en handelsbod kommit till trakten.

Godana varor, som kaffe, issgryn, tobak m. fl. vilka förut ansåts som lyxvaror blövs nu allmänna i den mån
16. folket hade råd att köpa, och man behövde inte längre

som först, att laga mattar för ett helt års förbrukning
man köpte mjöl i butikerna efterhand, som man behövde,
i stället för, att förut på hösten bosstorbönder ha måst
inköpa spemmal för årets behov, och man köpte salt
sill i butikerna vid behov, i stället för att köra till
fiskebödet och köpa färsk sill, för att sedan själva
saltat ner.

Men samtidigt gjorde den nya
are tiden med butiker i byden, att det blev nöd-
vändigt för folket att inrikta sin ekonomi på rätt,
så att man hade tillgång till mera kontanta medel, än man
hade behövt förut.

17. Klädräkten ändrades i viss mån, förut hade alla
kläder sytts av hemvävda tyger, men när man hade
tillgång till, att i butikerna köpa tyger till finare
kläder, vilket folk gjorde, som hade råd därtill,
så blev klädräkten helt omvändera än ^{den} var förut,
med finare tyger, så ville man också ha finare
och modernare snitt på kläderna, varför klädför-

på människorna såg ut på helt annat sätt än
föret.

Gjorda heminredningen ändrades nog ej något med
butikens tillkomst, detta skedde först längre fram,
när tiderna hade blivit bättre och folk hade råd till
att köpa nya och dyrare inrednings saker.

För hemslöjdsförsäljningen blev det betydligt lättare
när butiker kommit till orten, det var givet någon
handlare, som insåg fördelen av att upplöpa dessa
saker och sedan försälja dem i parti på annat håll.
Försäljningsmöjligheterna blevo därav bättre för
såväl handlarer som för bygdens befolkning.